

College voor Toetsen en Examens

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING BB

**VAKINFORMATIE
STAATSEXAMEN 2024**

Versie: oktober 2023

De vakinformatie is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CVTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kun je contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

INHOUD

1	INLEIDENDE OPMERKINGEN	4
2	EXAMENPROGRAMMA	4
3	CENTRAAL EXAMEN	5
4	COLLEGE-EXAMEN	5
4.1	MONDELING COLLEGE-EXAMEN	5
5	BEREKENING EINDCIJFER	5
	BIJLAGE 1 BESCHRIJVING EXAMENSTOF CENTRAAL EXAMEN	6
	BIJLAGE 2 BESCHRIJVING ONDERDELEN VAN HET MONDELING COLLEGE-EXAMEN	7

1 INLEIDENDE OPMERKINGEN

- Het staatsexamen geschiedenis en staatsinrichting vmbo BB bestaat uit een centraal examen (paragraaf 3) en een mondeling college-examen (paragraaf 4).
- In het document 'Toegestane hulpmiddelen' (onder '[Vakinformatie voor het staatsexamen](#)' op de site van DUO) staat vermeld welke hulpmiddelen je zelf voor het examen moet meenemen.
- Je kunt je voorbereiden met behulp van een lesmethode.
- Oefenmateriaal voor de college-examens staat op [Oefenen voor het staatsexamen vo](#). Op Examenblad.nl staat bij [Veelgestelde vragen](#) onder het kopje 'Voorbereiding' waar je oefenmateriaal voor de centraal examens kunt vinden.

2 EXAMENPROGRAMMA

In [Bijlage 1](#) staat een beschrijving van de examenstof van het centraal examen.

In [Bijlage 2](#) staat een beschrijving van de examenstof van het mondeling college-examen.

In onderstaande tabel geeft een 'ja' aan in welk examen de vaardigheden en kennis getoetst kunnen worden.

Tabel 1 verdeling van de vaardigheden en kennis over de verschillende examens

exameneenheden geschiedenis en staatsinrichting BB	centraal examen	mondeling college-examen
basisvaardigheden	nee	ja
leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	ja	ja
de koloniale relatie Indonesië - Nederland *	nee	nee
staatsinrichting van Nederland	ja	ja
de industriële samenleving in Nederland *	nee	nee
sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland	nee	ja
cultureel - mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945	nee	ja
de Koude Oorlog	nee	ja
Historisch overzicht vanaf 1900	ja	ja
het conflict tussen Israël en de Arabische wereld *	nee	nee

* deze exameneenheden zijn geen onderdeel van de leerstof voor het centraal examen en worden ook niet getoetst op het mondeling examen 2024.

3 CENTRAAL EXAMEN

Het centraal examen geschiedenis en staatsinrichting vmbo BB is een **digitaal** examen. Het heeft betrekking op de aangegeven exameneenheden (zie [2 Examenprogramma](#) en [Bijlage 1](#)).

Opdracht: beantwoorden van vragen

Tijdsduur: 60 minuten

4 COLLEGE-EXAMEN

4.1 MONDELING COLLEGE-EXAMEN

Het mondeling college-examen gaat over de aangegeven exameneenheden (zie [2 Examenprogramma](#) en [Bijlage 2](#)).

Bij het mondeling examen worden ten minste twee exameneenheden, waaronder in ieder geval Staatsinrichting, ter keuze van de examinator uit de examenstof geëxamineerd.

Opdracht: beantwoorden van vragen

Tijdsduur: 25 minuten

Op de site van DUO bij het kopje 'Wat zijn staatsexamens?' staan [informatiefilmpjes](#) waarin getoond wordt hoe een mondeling college-examen kan verlopen.

5 BEREKENING EINDCIJFER

Het eindcijfer is het gemiddelde van het cijfer voor het centraal examen en het cijfer voor het college-examen.

Eindcijfer: $(\text{cijfer centraal examen} + \text{cijfer college-examen}) \text{ gedeeld door } 2$, afgerond op een heel getal.

BIJLAGE 1 BESCHRIJVING EXAMENSTOF CENTRAAL EXAMEN

Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting

Je kunt strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot:

- de ontwikkeling van het eigen leervermogen
- het vermogen om met voor geschiedenis en staatsinrichting geëigende vaktaal en methodieken te communiceren en onderzoek te doen.

Staatsinrichting van Nederland

Je kunt herkennen en benoemen hoe de Nederlandse rechtsstaat/staatsinrichting zich vanaf 1848 tot nu ontwikkeld heeft en deze ontwikkelingen in verband brengen met belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen in de Nederlandse geschiedenis vanaf 1848.

Historisch overzicht vanaf 1900

Je kunt herkennen en benoemen welke belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen zich in de Nederlandse en (West-)Europese geschiedenis vanaf 1900 hebben voorgedaan.

Een uitgebreide beschrijving van de examenstof is te vinden op Examenblad.nl in de [syllabus geschiedenis en staatsinrichting vmbo 2024](#)

BIJLAGE 2 BESCHRIJVING ONDERDELEN VAN HET MONDELING COLLEGE-EXAMEN

Basis- en Leervaardigheden

- Je kunt elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de examenstof herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van elementen uit het dagelijks leven zijn:

1. Ontwikkelingen/ uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d.;
 2. Volkscultuur zoals bijvoorbeeld: kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/ fotografie e.d.;
 3. Monumenten/ 'tastbare' herinneringen/ industrieel erfgoed;
 4. Archieven, musea en bibliotheken;
 5. Gebouwde omgeving en landschap.
- Je kunt voor alle perioden uit de examenstof de staatkundige kaart als behorend tot deze periode herkennen.

Staatsinrichting vanaf 1813

- Je kunt de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Oprichting Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, koning **Willem 1**, Grondwet van 1815, autoritaire regeerstijl, Belgische opstand 1830, aftreden Willem 1 in 1840, regeerperiode **Willem II** en **Willem III**, botsingen tussen koning en parlement onder koning Willem III (Luxemburgse Kwestie).
- Je kunt de veranderingen verwoorden die door de liberalen onder leiding van **Thorbecke** in 1848 in de grondwet werden doorgevoerd.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Rechtsstaat, scheiding tussen de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht;
 2. Grondrechten zoals het recht van vereniging en vergadering, vrijheid van onderwijs;
 3. Relatie en bevoegdheden van staatshoofd en regering zoals die tot uitdrukking komen in de ministeriële verantwoordelijkheid, onschendbaarheid van de koning;
 4. Constitutionele monarchie;
 5. Kiesstelsel (districtenstelsel en stelsel van evenredige vertegenwoordiging).
- Je hebt kennis van de werking en de bevoegdheden van de volksvertegenwoordiging en kunt deze uitleggen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Rechtstreekse verkiezing Tweede Kamer;
 2. Verkiezing Eerste Kamer door de Provinciale Staten;
 3. Controlerende en wetgevende bevoegdheden van het parlement en de daarbij behorende rechten;
 4. Parlementaire democratie.
- Je hebt kennis van politieke organisaties van liberalen, socialisten, confessionelen en feministen aan het eind van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. Je kunt enkele van hun politieke leiders herkennen en vertellen wat deze hebben bijgedragen aan de democratisering van Nederland.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Liberalen, rijke burgers, liberale grondrechten;
2. Protestanten, Antirevolutionaire Partij (ARP), christelijk denken in wetgeving;
3. Socialisten, Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP), arbeiders, socialistische maatschappij, verbetering sociaaleconomische positie arbeiders, revolutiepoging van Troelstra (1918);
4. Rooms-katholieken, Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP);
5. Emancipatie van arbeiders, confessionelen en vrouwen;
6. Feministen, Vereniging voor Vrouwenkiesrecht.

- Je kunt enkele grondrechten noemen die in de loop van de 19e en 20e eeuw in de grondwet zijn opgenomen en het verschil uitleggen tussen de klassieke en de sociale grondrechten.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Recht op gelijke behandeling, kiesrecht (censuskiesrecht en algemeen kiesrecht), vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst, vrijheid van vereniging en vergadering, vrijheid van onderwijs, recht op onderwijs, recht op gezondheidszorg, recht op woongelegenheden;
2. Discussies rondom het referendum (volksraadpleging).

Periode 1848-1914 Nederland (Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland)

- Je kunt het ontstaan van een industriële samenleving in Nederland beschrijven en daarbij ingaan op de rol van ontwikkelingen in technologie, in ondernemerschap en in het gebruik van kapitaal, wetenschap en toepassingen in (industriële) techniek.
In dit verband kan je de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. De rol van vakbonden en van politieke organisaties bij het streven naar verbetering van arbeidsomstandigheden herkennen, beschrijven en daarbij ingaan op de Kinderwet van Van Houten en de Arbeidswet van 1919;
2. Organisatie van arbeiders, stakingen, onderlinge verzekering, sociale wetgeving;
3. Verzuiling: rooms-katholieken en protestanten (confessionelen), socialisten (sociaaldemocraten) en liberalen;
4. De Eerste Feministische Golf;
5. Pacificatie van 1917: algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht), schoolstrijd, financiële gelijkstelling openbaar en bijzonder onderwijs;
6. Personen: **Aletta Jacobs, Wilhelmina Drucker, Pieter Jelles Troelstra, Abraham Kuyper, Herman Schaepman.**

Periode 1914-1918 De Eerste Wereldoorlog (Historisch overzicht vanaf 1900)

- Je kunt de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen en noemen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Oorzaken: militarisme, nationalisme, kolonialisme, industrialisatie, moderne(wapen)technieken, bondgenootschappen, vijandbeelden;
2. Aanleiding: moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo;
3. Verloop: aanvankelijk enthousiasme, vrijwilligers, aanvalsplan Duitsland (Von Schlieffenplan), loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België;
4. De Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door: 'moderne' wapens en soort oorlogvoering, omvang en massaliteit, veel slachtoffers (vooral soldaten), propaganda, censuur, totale oorlog, gevolgen voor het dagelijks leven;
5. Afloop: wapenstilstand 11 november 1918 te Compiègne, Vrede van Versailles 1919.

- Je kunt de bondgenootschappen herkennen en noemen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Centralen: Duitsland en Oostenrijk-Hongarije en het Turkse Rijk;
2. Geallieerden: Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917: uitbreken Russische communistische Revolutie) en de Verenigde Staten (vanaf 1917).

- Je kunt de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Neutraliteit, mobilisatie, handelsbelemmeringen, schaarste aan goederen, distributiesysteem met bonkaarten;
2. Opvang Belgische vluchtelingen, dodendraad;
3. Personen: **Gavrilo Princip, Woodrow Wilson, tsaar Nicolaas II, keizer Wilhelm II.**

Periode 1919-1939 Het Interbellum (Historisch overzicht vanaf 1900, Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland)

- Je kunt enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Duitsland verantwoordelijk voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog;
2. Strafbepalingen voor Duitsland: herstelbetalingen, gebiedsafstand, demilitarisatie;
3. Ontstaan van de Volkenbond.

- Je kunt de opkomst en de gevolgen van het communisme in de Sovjet-Unie, als voorbeeld van extreemlinkse dictatuur, herkennen en beschrijven. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Communisme, rol communistische partij in de Sovjet-Unie, planeconomie (vijfjarenplan), collectivisatie, kenmerken van stalinisme: vervolging van tegenstanders, geheime politie, terreur, totalitair, indoctrinatie, censuur, showprocessen, strafkampen, zuiveringen, persoonsverheerlijking, propaganda;
2. Personen: **Vladimir Lenin, Jozef Stalin.**

- Je kunt de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen en beschrijven.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Parlementaire democratie. Republiek van Weimar, Dolkstootlegende, bezetting van het Ruhrgebied (1923), mislukte staatsgreep van Hitler (1923), opleven van de economie in Duitsland (Dawesplan 1924), Duitsland lid van de Volkenbond (1926);
2. Roaring Twenties, beurskrach op Wallstreet (1929), Duitsland extra zwaar getroffen, wereldwijde economische crisis.

- Je kunt de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Nederland en Duitsland en de opkomst van het nationaalsocialisme herkennen en beschrijven. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Crisistijd, werkloosheid, opkomst NSB, stempelen, werkverschaffingsprojecten, gevolg van de economische crisis voor de democratie, aanpassingspolitiek, handhaving neutraliteit;
2. Kenmerken van nationaal-socialisme in Duitsland, NSDAP, dictatuur;

3. Machtsovername (1933), afschaffing parlementaire democratie, gelijkschakeling, Hitlerjugend, terreur, totalitair, indoctrinatie, Lebensraum, herbewapening, gebruik maken van bestaand antisemitisme, rassenleer, rassenwetten, discriminerende maatregelen, vervolging van 'niet-arische' bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders, concentratiekampen, Kristallnacht, Gestapo, SS, niet-aanvalsverdrag (1939);
4. Personen: **Adolf Hitler (Führer), Franklin D. Roosevelt, Hendrikus Colijn, Anton Mussert.**

Periode 1939-1945 De Tweede Wereldoorlog (Historisch overzicht vanaf 1900)

- Je kunt de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen, noemen en beschrijven. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Oorzaken: onvrede over armoede, werkloosheid en de bepalingen van het Verdrag van Versailles (wens tot revanche, meer grondgebied, herbewapening) versterken in Duitsland nationalistische gevoelens;
2. Begin: inval van Duitsland in Polen
verloop: Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjet-Unie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, 6 juni 1944 D-Day, tweefrontenoorlog;
3. De Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door:
'moderne' wapens en soort oorlogvoering, totale oorlog, veel slachtoffers (veel meer burgerslachtoffers dan in Eerste Wereldoorlog), bombardementen op steden, propaganda, censuur;
4. Afloop: Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (aug. 1945), einde Tweede Wereldoorlog, ontdekking vernietigingskampen, massamoorden, Holocaust, gaskamers, Processen van Neurenberg (Nürnberg) en Tokio;
5. Personen: **Winston Churchill, Benito Mussolini.**

- Je kunt de bondgenootschappen herkennen, noemen en beschrijven.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. As-mogendheden: Duitsland, Italië en Japan;
2. Geallieerden: Groot-Brittannië, Sovjet-Unie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941).

- Je kunt de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Mobilisatie/ Duitse inval (10 mei 1940)/ capitulatie / bezetting/ Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap;
2. NSB/ Jodenvervolging/ Februaristaking/ deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz)/ collaboratie, aanpassing en verzet/ 'goed en fout'/ landverraders/ censuur/ gedwongen tewerkstelling/ razzia's/ onderduiken/ persoonsbewijzen/ overleven in bezettingstijd/ distributiesysteem met bonkaarten/ Spoorwegstaking/ hongerwinter/ bevrijding (5 mei 1945);
3. Jaarlijkse herdenkingen: 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid;
4. Personen: **Anne Frank, koningin Wilhelmina.**

Periode 1945-1989 De Koude Oorlog (Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland, Cultureel mentale ontwikkeling in Nederland na 1945)

- Je kunt de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjet-Unie (het Oostblok) als gevolg van de Tweede Wereldoorlog herkennen en beschrijven. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Europese mogendheden verzwakt, dekolonisatie;
2. Jalta, invloedssferen, IJzeren Gordijn, containment, blokkade Berlijn, BRD en DDR, oprichting NAVO en Warschaupact, ideologische tegenstelling tussen enerzijds kapitalisme en democratie (VS), anderzijds communisme en dictatuur (SU), kernwapens als afschrikking;
3. Personen: **John F. Kennedy, Jozef Stalin, Nikita Chroesjtsjov, Fidel Castro.**

- Je kunt enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen en beschrijven. Daarbij ook beelden van elkaar in het West- en het Oostblok in de jaren '50 en '60 herkennen, beschrijven en verklaren. Daarnaast kan je de belangrijkste personen uit deze periode herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Hongaarse opstand (1956), bouw Berlijnse Muur (1961), Cubacrisis (1962), Praagse lente (1968), bewapeningswedloop, Korea Oorlog, Vietnam Oorlog, Afghanistan;
2. Glasnost, perestrojka, val van de Berlijnse Muur 1989, herkennen en beschrijven hoe politieke en economische ontwikkelingen binnen de Sovjet-Unie in de loop van de jaren '80 hebben bijgedragen aan het ineenstorten van het Oostblok, einde Koude Oorlog;
3. Personen: **Ronald Reagan, Michael Gorbatsjov.**

- Je kunt de Europese en internationale samenwerking herkennen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Verenigde Naties, Veiligheidsraad (samenstelling, vetorecht);
2. EGKS, (E)EG, EU.

- Je kunt de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in het naoorlogse Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Economische veranderingen: -Marshallplan, economische groei en welvaartsstijging, consumptiemaatschappij, opbouw verzorgingsstaat;
2. Sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig: de komst van de televisie, ontkerkelijkheid;
3. Gastarbeid(ers), migranten (uit voormalige Nederlandse koloniën), jongerencultuur;
4. Personen: **Willem Drees, koningin Juliana.**

Periode 1990-2001 De nieuwe wereldorde (Historisch overzicht vanaf 1900)

- Je kunt de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Einde communistisch Oost-Europa, einde Sovjet-Unie, ontstaan van nieuwe staten, Duitse eenwording;
2. Herlevend nationalisme in Europa;
3. Verenigde Staten enige supermacht;
4. Uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa);
5. Oorlog tegen Terrorisme, 11 september 2001, Al Qaida.

- Je kunt de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen en de gevolgen van de globalisering herkennen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Voorkomen nieuwe oorlog;
2. Europees Parlement, invoering van de euro, bijdrage van Duitsland aan politieke stabiliteit in Europa na de Duitse Eenwording;

- Je kunt de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

Voorbeelden van onderwerpen zijn:

1. Economische groei in jaren negentig, de verzorgingsstaat ter discussie, bezorgdheid over nationale cultuur (identiteit);
2. Invloed van media(beelden);
3. De Nederlandse rechtsstaat, individualisering, opkomst populisme;
4. Persoon: **Pim Fortuyn**.

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Het College voor Toetsen en Examens is namens de overheid verantwoordelijk voor de kwaliteit en het niveau van de centrale examens en toetsen in Nederland. Het heeft verschillende examens en toetsen onder zijn hoede.

[cvte.nl](https://www.cvte.nl)

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

 Centrale Eindtoets primair onderwijs: de eindtoets die de overheid aanbiedt aan leerlingen uit groep 8. De uitkomst is een advies voor het best passende brugklatype. [Centraleeindtoetspo.nl](https://www.centraleeindtoetspo.nl)

 Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo. Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs. [Examenblad.nl](https://www.examenblad.nl)

 Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen. [Staatsexamensvo.nl](https://www.staatsexamensvo.nl)

 Centrale examens middelbaar beroeps-onderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma. [Examenbladmbo.nl](https://www.examenbladmbo.nl)

 Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding. [Staatsexamensnt2.nl](https://www.staatsexamensnt2.nl)